

ŠTÚDIE

EMIL MAZŮR

25 ROKOV GEOGRAFICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

Emil Mazúr: 25 Years of the Geographical Institute of the Slovak Academy of Sciences. Geogr. Čas., 30, 1978, 3; 5 refs.

On June 18th, 1978 the Slovak Academy of Sciences (SAV) celebrated the 25th Jubilee of its foundation. During this quarter of century the SAV has grown the leading component in the Slovak scientific research. Among the branches, which have begun developing since the foundation of the SAV, also geography belongs.

The history of the Geographical Institute (Geografický Ústav) of the SAV is bound with the Geographical Institute (Zemepisný Ústav) of the Slovak Academy of Sciences and Arts, which was established formally on July 2nd, 1942. The intensive development of the Geographical Institute began after its incorporating into the SAV. Until the present the Geographical Institute of the SAV has spread to 62 workers and it has 6 departments.

In harmony with quantitative and qualitative growth of the working place, also its scientific direction changed from the originally narrow special chosen topics into a complex regional-geographical research and to solving basic theoretico-methodological problems of geography.

VÝCHODISKOVÁ ZÁKLADŇA PRE ROZVOJ GEOGRAFIE V SLOVENSKEJ
AKADÉMII VIED

Počiatočná situácia pre rozvoj geografie v Slovenskej akadémii vied bola v čase jej vzniku podobne ako pri väčšine geovedných disciplín veľmi neutešená, čo nám názorne ukazuje história Zemepisného ústavu SAVU ako predchodcu dnešného Geografického ústavu SAV.

Zemepisný ústav Slovenskej akadémie vied a umení (spočiatku Slovenský zemepisný ústav) bol zriadený zákonom č. 135 Sl. z. z 2. júla 1942. Podľa systematizácie z roku 1943 Zemepisný ústav mal 3 oddelenia: zemepisné, etnologicke a štatistické. V zemepisnom oddelení sa mal sústreďovať výskum slovenského územia, obyvateľstva a ich vzťahov k susedným územiám. Systemizovali sa v ňom dve miesta, jedno pre asistenta fyzického zemepisu, druhé pre asistenta antropogeografie. V oddelení etnológie sa mal robiť sociografický a národopisný výskum Slovenska. Toto oddelenie bolo predchodcom ne-

skoršieho Sociologického a Národopisného ústavu SAVU. Štatistické oddelenie sa malo venovať demografickému výskumu Slovákov doma i v zahraničí.

Zemepisný ústav SAVU začal svoju činnosť 1. mája 1943, keď vstúpil do služieb SAVU PhDr. František Bokes, ktorý bol nielen prvým zamestnancom Zemepisného ústavu SAVU, ale zároveň aj jeho prvým riaditeľom. Pracoval v zemepisnom oddelení v odbore fyzického zemepisu a antropogeografie. Ďalší pracovník PhDr. Peter Gula nastúpil 1. októbra 1943. Bol zadelený do oddelenia etnológie a mal na starosti sociografický výskum Slovenska. Ďalej sa počítalo s prijatím PhDr. Jána Svetoňa, ktorý mal robiť výskum zahraničných Slovákov, ďalej Juraja Palkoviča pre demografiu Slovákov doma a Rudolfa Žatka pre národopis. Tento zámer však pre nedostatok mzdového fondu nevyšiel. V prvej polovici roku 1944 PhDr. František Bokes odišiel do Historického ústavu SAVU a neskôr aj PhDr. Peter Gula prešiel do novozriadeného Sociologického ústavu SAVU, v dôsledku čoho Zemepisný ústav SAVU de facto zanikol.

Zemepisný ústav SAVU bol obnovený až rozhodnutím Povereníctva Slovenskej národnej rady pre školstvo a osvetu z 20. decembra 1945. Predsedom ústavu sa stal prof. PhDr. Ján Hromádka. Na jeho návrh bol v januári 1946 prijatý do Zemepisného ústavu SAVU ako externý pracovník PhDr. Dominik Polakovič, ktorý zastával funkciu administratívneho riaditeľa. V tomto postavení PhDr. Dominik Polakovič pôsobil v ústave až do 23. mája 1949. V rokoch 1946—1948 pracoval na téme Vinohradníctvo v oblasti malokarpatskej a Geografia cestovného ruchu na Slovensku. Práca o vinohradníctve vyšla tlačou (v zborníku Geographica Slovaca), výskum druhej témy ustrnul v počiatkoch.

Prvým interným pracovníkom obnoveného Zemepisného ústavu SAVU bol PhDr. Eduard Šimo, ktorý nastúpil 1. decembra 1948. S jeho osobou sú späté počiatky sústavnej výskumnej činnosti ústavu.

Predsedom Zemepisného ústavu SAVU až do rezignácie (22. januára 1950) bol prof. dr. Ján Hromádka. Po rezignácii prof. dr. Jána Hromádku bol za stáleho zástupcu predsedu Zemepisného ústavu SAVU, povereného funkciou predsedu, vymenovaný doc. RNDr. Michal Lukniš. Od 1. januára 1952 bolo menovaný za predsedu Zemepisného ústavu SAVU.

Miesto administratívneho riaditeľa po zrušení pracovného pomeru s PhDr. Dominikom Polakovičom (23. mája 1949) sa viac neobsadilo. Administratívneho riaditeľa v rokoch 1949—1952 zastupoval PhDr. Eduard Šimo.

Roku 1949 mal ústav 2 oddelenia: oddelenie pre fyzickú geografiu a oddelenie pre antropogeografiu. Roku 1950 sa mali zriadiť ďalšie dve oddelenia, a to oddelenie pre regionálny zemepis a oddelenie pre hospodársky zemepis. Ostalo však iba pri dobrých úmysloch, pretože ústavu sa nepodarilo prijať predpokladaný počet pracovníkov, takže organizačná štruktúra ústavu sa nezmenila. Aj roku 1951 boli 2 spomenuté oddelenia, kým oddelenia pre hospodársku geografiu a regionálnu geografiu jestvovali iba v organizačnej schéme (činnosť mali rozvinúť po personálnom dobudovaní ústavu). Do r. 1953, do obdobia včlenenia do SAV, ústav mal 7 pracovníkov (dr. Eduard Šimo, Ján Hanzlík, dr. Emil Mazúr, Štefan Bučko, Jozefa Cibulová, Martin Mihály, prof. dr. Jozef Martinka, Alžbeta Gregorová).

Rozvoj Zemepisného ústavu SAVU i jeho vedeckej činnosti spadá do obdobia prechodu našej spoločnosti od kapitalizmu k socializmu. V práci vedeckých ústavov SAVU sa začínajú uplatňovať princípy marxistickej filozofie, čo vedie k revízii metodológie, k novému ponímaniu vedeckej práce a jej praktického

požitia. Presadzuje sa plánovitosť a kolektívnosť vedeckej práce, ako aj jej zameranie na potreby spoločnosti. Zemepisný ústav ako mladé pracovisko prešlo obdobím prerodu bez vážnejších otrasov.

Začiatkom roku 1949 si Zemepisný ústav vypracoval päťročný plán, ktorý stanovil hlavné vedeckovýskumné úlohy na roky 1949—1953, ktorý prerokoval Zbor predsedov vedeckých ústavov SAVU na svojom zasadnutí 5. februára 1949. Podľa neho mal ústav pracovať na týchto hlavných úlohách:

1. Mapa cestovného ruchu na Slovensku,
2. Geomorfologická mapa Slovenska,
3. a) Štúdium slovenských domov a dedinských osád,
b) Geografia banských miest a banských krajov,
4. Geografia spôsobov roľníčenia (najmä vzhľadom na južné, teplé pásmo Slovenska — pestovanie tabaku, papriky, zeleniny a pod.),
5. Geografia priemyslu (drevospracujúceho, banského a kovopriemyslu).

Roku 1950 sa pracovné úsilie Zemepisného ústavu sústredilo na jednu z hlavných úloh päťročného plánu — Mapu cestovného ruchu na Slovensku, v rámci ktorej sa mala skúmať potencia krajiny z aspektu cestovného ruchu, ako aj materiálnotechnické predpoklady cestovného ruchu. Do výskumu sa malo zapojiť okrem interných pracovníkov aj 8 externých spolupracovníkov, organizovaných v pracovných komisiách ústavu. Pre účastníkov terénneho výskumu sa v dňoch 16.—24. júna 1950 usporiadal pracovný kurz v Malej Fatre, v priebehu ktorého doc. dr. Michal Lukniš oboznámil pracovný kolektív s metódou práce v teréne a dal mu základné inštrukcie na zbieranie materiálu fyzikogeografickej i ekonomickogeografickej povahy. Súčasne sa vykonával aj výskum Malej Fatry, oblasti na S od Váhu. Keďže, a to jednak zo subjektívnych, jednak z objektívnych príčin, nebolo možné vykonávať terénny výskum, od celého zámeru sa upustilo. Namiesto tejto úlohy sa stanovili individuálne témy, a to: štúdium pozdĺžnych riečnych profilov na Slovensku, výskum Javorníkov a štúdium pohybu obyvateľstva na Slovensku.

Roku 1951 mal Zemepisný ústav pracovať na dvoch hlavných úlohách, ktoré mali kolektívny charakter (počítalo sa aj so spolupracou externých pracovníkov). Boli to hospodársky zemepis Slovenska a geomorfologická mapa Slovenska. Kým prvá úloha vyhasla už v prípravnom štádiu, realizovanie druhej úlohy sa stalo podnetom pre sústavný geomorfologický výskum Slovenska, v ktorom sa pokračovalo aj na pôde Slovenskej akadémie vied.

Metodickým vzorom pre vypracovanie hospodárskeho zemepisu Slovenska mala byť práca sovietskeho geografa N. N. Baranského *Hospodársky zemepis ZSSR*. V záujme splnenia tejto naliehavej úlohy sa zo strany Zemepisného ústavu urobili všetky organizačné opatrenia, avšak i napriek tomu sa táto úloha z objektívnych príčin pozastavila.

S geomorfologickým mapovaním Slovenska sa pôvodne malo začať v povodí Ipľa, Kysuce, horného Váhu, v Gemeri a na Orave. Na žiadosť Povereníctva školstva, vied a umení, ktoré malo záväzok voči Povereníctvu pôdohospodárstva vykázať určité výsledky vo vedeckom výskume v oblasti Vysokých Tatier, ako aj na odporúčanie Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho, oblastnej pobočky v Bratislave sa začalo s mapovaním severného Slovenska. Mapovanie prebiehalo v letných mesiacoch. Zúčastnili sa na ňom asistenti a poslucháči Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity pod vedením doc. dr. Michala Lukniša a dr. Emila Mazúra. Pracovalo sa na území

severnej Oravy, severnej časti Strážovskej hornatiny, Javorníkov, dvoch tatranských dolín a v Gemeri.

Vo vedeckovýskumnej práci Zemepisného ústavu dominoval v rokoch 1952 a 1953 výskum podmienok na pestovanie teplomilných rastlín v okrese Hurbanovo, ktorý sa konal v rámci celoštátnej úlohy, ktorú koordinoval Ústav zemědělské ekonomiky v Prahe. Na výskume pracovali doc. dr. Michal Lukniš, dr. Eduard Šimo, Štefan Bučko, Jozefa Cibulová a Martin Mihály. Okrem toho sa pokračovalo na úlohách z predošlého roku (Geomorfologická mapa Slovenska, Pohyb obyvateľstva na Slovensku, regionálny výskum Gemera).

Pracovníci Zemepisného ústavu SAVU nevydali samostatnú knižnú publikáciu. Výsledky svojej práce uverejňovali v zborníku Geographica Slovaca a v Zemepisnom zborníku.

Ako ukazuje náš stručný prehľad histórie Zemepisného ústavu SAVU, nemal tento ani kádrové, ani materiálne podmienky na realizáciu širšie koncipovanej vedeckovýskumnej činnosti. Na tom stroskotávali aj viaceré progresívne zábery a plány ústavu. Geografický výskum reprezentovalo niekoľko odvetví, ktorých základným znakom bol špecializovaný, úzko tematický prístup a len výnimočne širšie analýzy obmedzené na niekoľko málo území.

VÝVOJ GEOGRAFIE V SAV

Súčasne so zrodom Slovenskej akadémie vied sa v SAV konštituovalo dňom 18. júna 1953 aj geografické pracovisko — Zemepisný ústav SAV, a to prevzatím a rozšírením pôvodného Zemepisného ústavu SAVU. V 25-ročnej histórii geografie v SAV sa výrazne odlišujú 2 obdobia: prvé od roku 1953 do roku 1964, druhého od roku 1965 do súčasnosti.

Prvé obdobie môžeme charakterizovať ako obdobie kladenia kádrových základov pracoviska a tvorby jeho vedeckovýskumnej náplne. V čase vzniku ústavu mal tento 7 pracovníkov a členil sa na 2 oddelenia: oddelenie fyzickej geografie a oddelenie ekonomickej geografie. Jeho prvým externým riaditeľom bol doc. dr. Michal Lukniš. Od 1. 1. 1954 sa stal riaditeľom prof. dr. Mikuláš Konček, ktorý viedol pracovisko do konca roku 1962 ako externý riaditeľ. Interným zástupcom riaditeľa bol do r. 1958 prof. dr. Jozef Martinka, od r. 1959 doc. dr. Emil Mazúr. V tomto počiatočnom štádiu budovania pracoviska, keď nebol pre jednotlivé odvetvia geografie dostatok školených geografov, rozvíjali sa kádrove, ale aj výskumnou problematikou predovšetkým odvetvia fyzickej geografie. K pôvodným dvom oddeleniam pribudlo roku 1954 oddelenie meteorológie a klimatológie a roku 1962 oddelenie geomorfológie a paleogeografie kvartéru. Počet pracovníkov do konca roku 1962 vzrástol na 25. K 1. 1. 1963 bol vymenovaný za riaditeľa ústavu doc. dr. Emil Mazúr a z ústavu bolo vyčlenené oddelenie meteorológie a klimatológie, ktoré sa neskôr stalo základom Laboratória meteorológie a klimatológie SAV. Zemepisný ústav SAV bol zároveň premenovaný na Geografický ústav SAV. S kvantitatívnym kádrovým rastom pracoviska sa postupne rozvíjal a narastal i vedecký profil jednotlivých vedeckých i odbornotechnických pracovníkov. Rozvíjala a dopĺňala sa i vedecká štruktúra ústavu vznikom ďalších oddelení podľa narastajúcich potrieb pre riešenie teoreticko-metodologických otázok i praxe. Do súčasnosti sa

ústav rozrástol na 62 pracovníkov, včítane ašpirantov a študijných pobytov. Má 6 vedeckých oddelení a Technicko-hospodársku správu.

Súčasná štruktúra ústavu je takáto:

Riaditeľ: prof. dr. Emil Mazúr, DrSc., člen korešpondent ČSAV a SAV
Zástupca riaditeľa: doc. dr. Jozef Kvitkovič, CSc.,

Oddelenie geomorfológie a paleogeografie kvartéru

Vedúci: dr. J. Činčura, CSc.,

Oddelenie fyzickej geografie a krajinnej ekológie

Vedúci: doc. dr. J. Kvitkovič, CSc.

Oddelenie obyvateľstva a sídel

Vedúci: dr. J. Verešík, CSc.

Oddelenie ekonomickogeografických syntéz

Vedúci: dr. P. Mariot, CSc.

Oddelenie geosystémov a životného prostredia

Vedúci: dr. J. Drdoš, CSc.

Oddelenie tematickej kartografie

Vedúci: prof. dr. E. Mazúr, DrSc., člen korešpondent ČSAV a SAV

Technicko-hospodárska správa

Vedúca: A. Hívešová.

Kádrový rozvoj pracoviska znamenal, ako ukazuje štruktúra oddelení, dobudovanie pracoviska z hľadiska zastúpenia prakticky všetkých základných odvetví geografie. Čo je však veľmi dôležité, veľmi výrazne, najmä v tomto druhom období, a to počnúc rokmi 1963—1964, veľmi sa zintenzívnili odborný rast pracovníkov. Kým v prvej etape budovania ústavu prevládalo prevažne individuálne samovzdelávanie pracovníkov, pri riešení úloh ešte neorganizované, druhá etapa sa vyznačuje uplatňovaním nových foriem postgraduálneho vzdelávania, akými sú rôzne formy ašpirantúry, študijné pobyty a pod. Efektívnosť týchto nových prístupov sa odráža v skutočnosti, že od r. 1963 doteraz 21 pracovníkov získalo hodnosť kandidáta vied a 1 pracovník hodnosť doktora vied. V súčasnosti je 8 pracovníkov zaradených do rôznych foriem vedeckej výchovy. Ústav disponuje so 4 školiteľmi a je školiacim pracoviskom z odborov fyzickej geografie, ekonomickej geografie a regionálnej geografie.

PREHLAD VÝSKUMNEJ ČINNOSTI ÚSTAVU A NAJVÝZNAMNEJŠÍCH VÝSLEDKOV

Výskumná problematika pracoviska v úzkej väzbe s kádrovými možnosťami sa rozvíjala postupne kvalitatívne i kvantitatívne. Spočiatku bolo hlavné ťažisko v úlohách s fyzickogeografickou tematikou, najviac geomorfologickou, neskôr sa táto asymetria skúmanej tematiky postupne vyrovnáva aspoň v odvetviach fyzickej geografie, budujú a rozširujú sa kádrové základy aj pre ekonomickogeografické výskumy. Jednako toto prvé obdobie v histórii Geografického ústavu SAV (zhruba v r. 1955—1964) sa vyznačuje predovšetkým tematickými úlohami a iba v menšej miere čiastkovými syntézami vo vybraných menších územiach.

V rámci plnenia vedeckovýskumných úloh sa pracovisko zameralo jednak na úlohy dôležité z hľadiska potrieb spoločnosti a jednak na tie úlohy, ktoré prispievajú k rozvoju a obohacovaniu teórie i metód geografie. Ak roku 1950 pristúpili bývalý Zemepisný ústav SAVU spolu s Katedrou geografie UK ako

prvé pracoviská v ČSSR a medzi prvými na svete k podrobnému geomorfologickému mapovaniu, v ústave SAV sa tento smer ďalej rozvinul. Roku 1955 na VI. zjazde Československé spoločnosti zemepisné v Smoleniciach sa predložili prvé poznatky a výsledky mapovania na posúdenie odbornej verejnosti. Podobne pre potreby praxe bratislavské geografické pracoviská zorganizovali prvý komplexný fyzickogeografický výskum v bývalom okrese Hurbanovo za účelom rajonizácie územia pre potreby pestovania teplomilných plodín. V podobnej spolupráci sa pokračovalo od r. 1956 na komplexnom geografickom výskume rajónu Hornej Nitry. Na záver skončenia tejto úlohy bola r. 1958 usporiadaná regionálnogeografická konferencia o Hornej Nitre, z ktorej vyplynuli cenné metodologické závery o zostavovaní regionálnych geografických monografií a rajonizácii menších oblastí.

Ďalšie metodologické otázky sa riešili prednostne v územiach, kde sa uskutočňoval výskum pre praktické potreby nášho hospodárstva (výskum okresu Hurbanova, Ponitria, Žitného ostrova). S odborným rastom pracovníkov a prijímaním nových síl sa postupne prikračovalo k rozširovaniu tematiky v odbore fyzickej geografie. Začiatkom 60 rokov sa v rámci oddelení geomorfológie a fyzickej geografie uskutočňoval popri základnom geomorfologickom výskume s mapovaním v mierke 1:25 000 výskum v oblasti erózie pôd, krasu, pedogeografie, biogeografie a hydrogeografie. Konkrétne išlo o tieto úlohy: Geomorfologický výskum Slovenska (do roku 1958 úloha vedená pod názvom Geomorfologická mapa Slovenska) sa zameriaval menovite na tieto územia: okres Hurbanovo, Ponitrie, Žitný ostrov, Západné Tatry, Strážovské vrchy a Východoslovenská nížina.

Pracovalo sa aj na štátnej úlohe — Geomorfológia k listom generálnej geologickej mapy mierky 1:200 000. Spracovali sa listy: Žilina, Liptovský Mikuláš, Košice, Zvolen, Nitra, Trebišov, Snina, Čierna a Zborov.

V rámci urbanisticko-geologického prieskumu základných pôd spracovali sa katastre Prešova, Žiaru, Gelnice, Piešťan a Šale n/V (v mierkach 1:5000).

Speleologický výskum Slovenska sa koncentroval najmä na výskum jaskýň Demänovskej a Jánskej doliny.

Výskum erózie pôd na Slovensku (do roku 1957 úloha vedená pod názvom Mapa erózie pôd) dospel k vypracovaniu mapy výmoľovej erózie Slovenska v mierke 1:200 000 s príslušnou štúdiou. Vypracovala sa mapa sklonitosti výmoľov pre celé územie Slovenska v mierke 1:75 000 (okrem povodia Laborca).

Pracovníci oddelenia meteorológie a klimatológie pracovali na týchto úlohách:

Zhodnotenie storočných bratislavských teplôt pre účely dlhodobej prognózy.

Ročné zrážky v Bratislave a komplexná klíma Bratislavy.

Podklady na vymedzenie klimatických prírodných oblastí ČSSR.

Meteorológia Vysokých Tatier.

Vzťah medzi synoptickou situáciou a miestnym počasím. Tieto úlohy neskôr riešili (od r. 1963) mimo ústavu, teda v Laboratóriu meteorológie a klimatológie SAV.

Výskum v rámci ekonomickej geografie, čo sa týka rozsahu, nedosahoval úroveň výskumu vo fyzickej geografii, čo spôsobilo nedostatočné kádrové obsadenie. Pri riešení naliehavých požiadaviek praxe sa museli rozpracúvať najmä metodické otázky, čím sa zároveň vychovávali aj kádre. Riešili sa tieto úlohy: Pestovanie tabaku na Slovensku, Pestovanie cukrovej repy na Sloven-

sku, Poľnohospodárske pomery Hornej Nitry, Geografia obyvateľstva Slovenska (do roku 1958 sa úloha viedla pod názvom Pohyb obyvateľstva na Slovensku v rokoch 1869—1950).

Na začiatku 60. rokov sa problematika ekonomickej geografie rozšírila o geografiu dopravy a cestovného ruchu.

Zastúpený bol aj odbor historickej geografie, zameraný na riešenie úlohy Hospodárske pomery na Slovensku v prvej polovici 19. storočia a Historicko-geografické náčrty východného Slovenska, Podunajskej nížiny, Pohronia a Poiplia, ako aj horného a stredného Považia.

Začiatkom 60. rokov sa riešila významná metodická úloha Charakteristika prírodných a ekonomických podmienok pre rozvoj oblastí ČSSR. V spolupráci s katedrami geografie UK sa uskutočnil komplexný geografický výskum v oblasti Východoslovenských železiarní, ktorý bol príspevkom k riešeniu praktických úloh našej spoločnosti. Pracovalo sa aj na Atlase ČSSR. Popri úlohách štátneho plánu výskumu a ústavných úlohách sa pracovalo podieľalo aj na riešení úlohy Geomorfologický vývoj reliéfu Západných Karpát v neogéne a kvartére a jeho vzťah k Českému masívu v rámci medzinárodnej spolupráce medzi ČSAV a PAN.

S riešením úloh rástla i odborná vyspelosť pracovníkov a tak na začiatku 60. rokov pracovníci na základe čiastkových výsledkov postupne pristúpili k rozsiahlejším regionálnym syntézam a k zovšeobecňujúcim záverom. Vznikli predpoklady na koordinované kolektívne výskumy celoslovenského charakteru a na regionálne analýzy.

V druhej etape svojej 25-ročnej histórii Geografický ústav SAV ťažisko práce presúva na pole komplexného regionálnogeografického výskumu a na riešenie teoretickometodologických otázok s tým spojených.

Roku 1964 ústav spolu s ďalšími geografickými pracoviskami začal riešiť úlohu Geografická rajonizácia ČSSR (ústav bol hlavným pracoviskom úlohy), zloženú z čiastkových úloh: Fyzickogeografická rajonizácia ČSSR, Ekonomickogeografická rajonizácia ČSSR, Geografický výskum malých oblastí a začal sa podieľať na riešení úlohy Geografia ZAR.

Cieľom úlohy Geografická rajonizácia ČSSR bolo dosiahnuť delimitáciu územia nášho štátu na regióny podľa jednotlivých zložiek krajiny, alebo inými slovami, klasifikovať a rozdeliť krajinu z hľadiska jej potenciálu za účelom jej regionálneho využitia pre spoločnosť.

V rámci fyzickogeografického výskumu sa vypracovali varianty jednotlivých odvetvových regionalizácií v mierke 1:500 000 (geomorfologická, pedogeografická, klimageografická, hydrogeografická a fyto geografická). Treba sa zmieniť ešte o niektorých špecializovaných geomorfologických mapách: mapa relatívnych výšok, mapa erózie pôdy, mapa typologického členenia krasu Slovenska a iné. Zásady komplexnej fyzickogeografickej regionalizácie sa verifikovali na modelových územiach Slovenského krasu a Východoslovenskej nížiny. Metódy na vyčlenenie geografických regiónov a nižších hierarchických stupňov sa overovali na území juhozápadného Slovenska.

Ešte výraznejší rast ako vo fyzickej geografii sa prejavil v ekonomickej geografii.

V geografii obyvateľstva sa vypracovala mapa rozloženia obyvateľstva, mapa hustoty a pohybu obyvateľstva, mapa zamestnaneckej štruktúry, mapa štruktúry obyvateľstva podľa veku, mapa dochádzky za prácou podľa obcí a iné.

V rámci geografie sídel sa vypracovala mapa funkčnej klasifikácie miest Slovenska na základe funkčnej štruktúry aktívneho obyvateľstva. Na základe funkčnej štruktúry aktívneho obyvateľstva pracujúceho v obciach sa vypracovala tiež funkčná klasifikácia sídel Slovenska.

V rámci geografie poľnohospodárstva sa vypracovala mapa rozšírenia kultúr na Slovensku na základe vedúcich kultúr a ich kombinácií. Vypracovala sa aj mapa využitia zeme a mapa regionalizácie poľnohospodárskej produkcie.

V rámci geografie dopravy sa vypracovala koncepcia regionalizácie územia z hľadiska transportu, a to na základe analýzy nákladnej a osobnej dopravy. Vyhотовili sa mapy výkonov železničnej a cestnej dopravy za roky 1965—1970.

V rámci geografie cestovného ruchu sa riešili teoretickometodologické aspekty z hľadiska regionalizácie a vypracovali sa mapy potencie krajiny pre cestovný ruch, ako aj mapy hodnotiace realizačné predpoklady územia SSR pre cestovný ruch.

V rámci medicínskej geografie sa začali riešiť niektoré čiastkové problémy juhozápadného Slovenska s dôrazom na metodologické aspekty.

Na úlohu Geografická rajonizácia ČSSR nadväzovala v rokoch 1971—1975 úloha Regionálna klasifikácia zdrojov geosféry (ústav bol koordináčnym pracoviskom). V rámci tejto úlohy pracovníci ústavu riešili 4 čiastkové úlohy: Regionálna analýza prírodných zdrojov geosféry, Priestorová analýza ekonomickogeografických komponentov Slovenska, Regionálne hodnotenie krajiny z hľadiska jej potencie pre hospodárske a životné prostredie, Atlas SSR.

Ústav sa podieľal aj na riešení ďalších úloh: Kvantitatívne hodnotenie intenzity zrýchlenej erózie z hľadiska poľnohospodárstva a sídel v nížinnom a kotlinovom reliéfe, Medikogeografické pozorovania na Slovensku, Evaluácia a delimitácia krajinných typov životného prostredia.

Cieľom bolo dosiahnuť členenie krajiny zo syntetizujúceho aspektu, t. j. delimitovať geografické územné jednotky na základe vzájomných väzieb medzi fyzickogeografickými a ekonomickogeografickými komponentmi. Dôraz sa kládol aj na problematiku životného prostredia.

Z pozoruhodných výsledkov spomenieme aspoň niektoré: Mapa geoekologických (krajinných) typov Slovenska, Mapa krajinných typov podľa využitia zeme, Mapa klimatických celkov s rôznou vhodnosťou pre základné komponenty socioekonomickej sféry krajiny a životného prostredia, Mapa hlavných skupín chorôb (všetky v mierke 1:500 000) a pod.

V rámci priestorovej analýzy ekonomickogeografických komponentov Slovenska sa riešili problémy vývoja územnej organizácie a osídlenia, problémy pohybu a štruktúry obyvateľstva, uskutočnila sa analýza priestorových čít vnútorného obchodu, riešili sa dopravnogeografické problémy, problémy geografie cestovného ruchu a iné. Vypracovala sa typológia poľnohospodárstva Slovenska (ekonomickogeografické mapy sa vyhotovili v mierke 1:400 000).

V rámci regionálnej analýzy prírodných zdrojov geosféry sa vypracoval súbor morfometrických máp, prispievajúcich ku kvantifikácii reliéfu SSR. Uskutočnilo sa typologické členenie reliéfu SSR a kvantifikovanie reliéfu z hľadiska kvartérnych a recentných pohybov zemskej kôry. Vypracovali sa mapy delimitácie zložiek prírody — klímy, vôd, vegetácie a iné.

V rámci medikogeografického výskumu sa vypracovali mapy o rozšírení a intenzite kliešťovej encefalitídy.

Najdôležitejšou úlohou ústavu, riešenou v rokoch 1971—1975, bol Atlas SSR,

spracúvaný na základe spoluvydavateľskej dohody medzi Slovenskou akadémiou vied a Slovenským úradom geodézie a kartografie. Na prípravu Atlasu SSR sa využili materiály získané pri riešení hlavných úloh Geografická regionalizácia ČSSR a Regionálna klasifikácia zdrojov geosféry. Na spracovaní jednotlivých máp a grafov sa okrem pracovníkov ústavu zúčastňovali i pracovníci ďalších ústavov SAV a iných rezortov, najmä katedier geografie UK.

Atlas SSR obsahuje vyše 800 máp a grafov o rozsahu 74 tlačových hárkov, ktoré sú rozčlenené do 15 kapitol. Ako prvé vyšli tlačou r. 1977. 2. kapitola — Vývoj mapového zobrazenia a 6. kapitola — Pôdy. Súčasťou Atlasu SSR sú textové vysvetlivky máp a legend — Anex, ktorý sa pripravuje v slovenskom, ruskom a anglickom znení.

Od roku 1976 sa ústav ešte výraznejšie ako predtým zameriava na priestorovú syntézu, a to menovite úlohou Krajina ako teritoriálny systém a jej potenciál. V rámci tejto úlohy pracovníci ústavu riešia 4 čiastkové témy, ktoré nadväzujú na výsledky predošlého obdobia. Sú to: Fyzickogeografický a ekonomickogeografický potenciál SSR, Výskum potenciálu krajinných systémov a ich spoločenského využitia, Atlas SSR — Anex, Kartografická interpretácia výsledkov geografickej syntézy. Okrem toho sa ústav podieľa aj na riešení ďalších tém: Vypracovanie teritoriálnych modelov ochrany a tvorby životného prostredia na príklade územia SSR. Morfogenetické procesy v západokarpatskej oblasti a ich prejavy v krajine, Geosystémy a ich úžitkové funkcie, Morfoštruktúrna analýza z hľadiska súčasných pohybov zemskej kôry, Využitie aerokozmických informácií pre komplexný výskum krajinných štruktúr (Interkozmos) a pod.

Doterajším najdôležitejším výsledkom je vypracovanie metodiky typizácie a delimitácie potenciálu reliéfu pre hospodárske využitie na príklade SSR. Práca predstavuje prvý syntetický prístup k hodnoteniu potenciálu reliéfu pre hospodárske využitie na príklade SSR a má značný metodický, konkrétny vedecký i praktický význam. Jej výsledkom je 7 mapových elaborátov v mierke 1:500 000, doplnených príslušným vysvetľujúcim textom.

Pracovníci ústavu podstatným spôsobom prispeli k spracovaniu geografických hesiel do Encyklopédie Slovenska.

Pre praktické potreby sa v ústave vypracovalo niekoľko desiatok tematických i komplexných regionálnych štúdií a expertíz.

PREHLAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI ÚSTAVU

Výsledky vedeckovýskumnej činnosti publikovali pracovníci ústavu v začiatkových štádiách budovania prevažne vo forme samostatných štúdií a článkov, postupne však narastal aj počet knižných monografických vydaní.

K n i ž n é p u b l i k á c i e :

Droppa, A.: Demänovské jaskyne. SAV, Bratislava 1957.

Bučko, Š., Mazúrová, V.: Výmoľová erózia na Slovensku. In: Vodná erózia na Slovensku. SAV, Bratislava 1963.

Mazúr, E.: Žilinská kotlina a priľahlé pohoria. Geomorfológia a kvartér. SAV, Bratislava 1963.

Droppa, A.: Jaskyne na Slovensku. Obzor, Bratislava 1967.

Kvitkovič, J., Karniš, J.: Prehľad geomorfologických pomerov východného Slovenska. Geografické práce, 1, 1, 1970.

Verešík, J.: Bratislava v obrazoch. Učebné pomôcky, n. p., Banská Bystrica 1970.

Mazúr, E. a kol.: Slovenský kras. Geografické práce, 2, 1971.

Problémy geografického výskumu. SAV, Bratislava 1971.

Theoretische Probleme der physisch-geographischen Raumgliederung. SAV, Bratislava 1972.

Jakál, J.: Kras Silickej planiny. Osveta, Martin 1975.

Malá encyklopédia Zeme. Obzor, Bratislava 1976.

Atlas SSR. Vyšli 2. a 6. kapitola — 1977.

Malá zemepisná encyklopédia ZSSR. Obzor, Bratislava 1977.

Pracovníci ústavu sa významne zúčastňovali na kolektívnych prácach:

Geografia rajónu Východoslovenských železiarní. Acta geographica et geologica, séria geographica, 1964.

Geomorphological Problems of Carpathians I. Evolution of the relief in Tertiary. SAV, Bratislava 1965.

Atlas ČSSR, 1966.

Slovensko, 2, Príroda. Obzor, Bratislava 1972.

Slovensko, 3, Lud. 1. časť. Obzor, Bratislava 1974.

Geografický ústav SAV vydáva 4X ročne Geografický časopis SAV, v ktorom jeho pracovníci od roku 1953 publikovali 160 štúdií a vedeckých správ. Väčšie tematické štúdie alebo monografie vydáva v edícii Náuka o Zemi, séria geographica.

Mimo Geografického časopisu SAV a Náuky o Zemi pracovníci ústavu publikovali štúdie a vedecké správy v ďalších našich i zahraničných periodikách, prípadne v zborníkoch z konferencií, zjazdov, sympózií a pod. Z domácich periodík sú to Československý kras, Slovenský kras, Geologické práce, Geologický zborník, Studia geographica, Ekonomická revue cestovného ruchu, Sborník ČSSZ, Geografické práce, Učebné pomôcky, Čs. ochrana prírody, Vlastivedný zborník, Acta geologica et geographica, Přírodní vědy ve škole, Architektúra a urbanizmus, Mineralia Slovaca, Životné prostredie, Pamiatky a príroda, Čs. architektúra, Geodetický a kartografický obzor a iné. Pracovníci ústavu celkove publikovali vyše 700 vedeckých štúdií a článkov. V zahraničí bolo uverejnených niekoľko desiatok štúdií (PLR, ZSSR, NSR, Francúzsko, Holandsko, MLR).

Ústav začal vydávať sériu diagnostických a prognostických máp o krajine a životnom prostredí pod názvom Regionálna geografická syntéza SSR v mierke 1:500 000, z ktorej vyšla ako prvá mapa Geoekologické — prírodné krajinné typy r. 1977. V tlači sú mapy Typy reliéfu SSR, Regionálne geomorfologické členenie SSR a Využitie zeme.

Popularizačná činnosť sa prejavila jednak publikovaním niekoľko sto populárno-vedeckých článkov, referátmi v rámci SAK, SZOPK, SGS a v iných organizáciách, početnými vystúpeniami v rozhlasе, televízii a pod.

MEDZIVEDNÁ SPOLUPRÁCA

Spolupráca Geografického ústavu SAV s ostatnými ústavmi SAV názorne odráža život ústavu. V prvom období, v období vzniku a formovania sa ústavu,

bolo potrebné vytvoriť štruktúru ústavu, stanoviť jeho ciele a v neposlednom rade vybudovať ústav po personálnej stránke. Keďže v podobnej situácii sa nachádzali viaceré ústavy SAV, nedochádza v tomto období k výraznejšej spolupráci. Presnejšie povedané k takej spolupráci nedochádza, ktorá by bola explicitne formulovaná v podobe nejakej dohody alebo zmluvy. To však vôbec neznačí, že už v tomto období nedochádzalo k intenzívnej výmene myšlienok, poznatkov a skúseností.

Keby v začiatočných obdobiach existencie ústavu nebolo tejto, v určitom zmysle latentnej spolupráce, nemohlo by dôjsť k onej kvalitatívnej zmene, ktorej sme svedkami už asi v polovici 60. rokov. Od tohto obdobia sa začína vlastná spolupráca Geografického ústavu SAV s inými ústavmi Akadémie. S postupom času rastie kvalita i kvantita spolupráce.

Geografický ústav SAV spolupracoval a zväčša aj ďalej spolupracuje s týmito ústavmi: Geofyzikálny ústav SAV, Geologický ústav SAV, Ústav experimentálnej biológie a ekológie SAV, Ústav hydrológie a hydrauliky SAV, Historický ústav SAV, Národopisný ústav SAV, Ústav stavebníctva a architektúry SAV a s ďalšími.

Tieto ústavy sa zúčastňovali sčasti aj na riešení úlohy Zdroje geosféry a predovšetkým na autorskom spracovaní Atlasu SSR.

Okrem toho Geografický ústav SAV spolupracuje s Geofyzikálnym ústavom SAV na výskume recentných pohybov zemskej kôry, s Ústavom slovenského jazyka SAV pri riešení niektorých onomastických problémov, s Archeologickým ústavom SAV (peľové analýzy). V spolupráci s Kybernetickým ústavom SAV sa robili výpočty z oblasti geografie poľnohospodárstva.

Tradične dobrá spolupráca je s Geografickým ústavom ČSAV v Brne, s ktorým sa spoločne riešia a koordinujú geografické úlohy celočeskoslovenského významu. Spoločne sa organizovali viaceré domáce i medzinárodné podujatia (sympóziá, konferencie) atď.

Trvalá spolupráca prebieha pri riešení problematiky v rámci programu RVHP a v posledných rokoch v programe Interkozmos.

Zaužívaná je tiež spolupráca v posudzovaní správ, vo vykonávaní oponentských pokračovaní atď.

Spolupráca s vysokými školami bola veľmi mnohostranná a prejavovala sa jednak vo sfére riešenia úloh, jednak pri výchove a organizovaní rôznych spoločenských podujatí. Treba tu hlavne uviesť geografické katedry univerzít v Bratislave, Prešove, Trnave, Brne, Prahe a Ostrave a vyzdvihnúť najmä katedry geografie PFUK v Bratislave, ktoré najmä v počiatočných fázach budovania Geografického ústavu SAV majú kľúčový význam pri jeho kadrovom rozvoji i vo vedeckom zameraní. Menovite treba vyzdvihnúť osobný podiel prof. dr. Michala Lukniša, ktorý bol najmä v prvých rokoch ideovým usmerňovateľom ústavu v oblasti výskumu a ťažiskovo sa zaslúžil o jeho rozvoj svojou pedagogickou činnosťou. Táto dobrá tradícia pokračuje cez jeho osobu doposiaľ a plodne sa rozvíja i s kolektívami dnešných katedier.

Veľký rozsah spolupráce s vysokými školami sa zaznamenal pri vypracovaní Atlasu SSR. Tu popri spomenutých geografických katedrách univerzít na Slovensku sa v rôznych funkciách (predovšetkým autorsky a posudzovaním originálov) zúčastnili aj biologické katedry PFUK, Stavebná fakulta SVŠT, Vysoká škola ekonomická a Vysoká škola lesnícka a drevárska vo Zvolene. Vy-

sokoškolskí učitelia z geografických katedrií UK v Bratislave sú členmi redakčnej rady Atlasu SSR a vedúcimi tematických skupín.

Pracovníci ústavu vykonávali pedagogickú činnosť predovšetkým pri univerzitách v Bratislave a v Prešove a pri Fakulte cestovného ruchu a verejného stravovania v Banskej Bystrici. Pracovníci ústavu a geografických katedrií sú členmi spoločných skúšobných komisií a komisií pre obhajoby kandidátskych dizertačných prác. Spolupráca sa prejavovala pri organizovaní sympózií a konferencií, v rámci redakčných rád časopisov, Geografickej spoločnosti a pri výmenách zahraničných hostí. Na ústave pracovali pomocné vedecké sily z vysokých škôl. Posúdil sa celý rad diplomových prác a poskytovali sa konzultácie.

Spolupráca s rezortnými ústavmi sa začala rozvíjať hlavne po r. 1964, a to najprv s geovednými pracoviskami, najmä s Geologickým ústavom D. Štúra v oblasti hydrogeológie, s Inžinierskogeologickým a hydrogeologickým prieskumom, n. p., ako aj s ďalšími ústavmi. S najvýznamnejšími partnermi sa postupne rozvinula zmluvná spolupráca. Ide o tieto inštitúcie:

Slovenský úrad geodézie a kartografie — spolupráca na príprave a vydaní Atlasu SSR,

Slovakoterma, n. p. — spolupráca na riešení problému využívania termálnych prameňov a životného prostredia vo vybraných kúpeľných mestách,

Výskumný ústav cestovného ruchu — na riešení problému Využitie menej hodnotných priestorov v krajine na rekreáciu a cestovný ruch,

Riaditeľstvo diaľnic — spolupráca na hodnotení vplyvov projektovaných diaľnic na krajinu,

MsNV Trenčianske Teplice — hodnotenie krajiny v zázemí Trenčianskych Teplíc z hľadiska tvorby a ochrany životného prostredia.

Zmluvná spolupráca je dlhodobá a zameriava sa na vypracúvanie komplexných geografických projektov krajiny vzhľadom na jej optimálne využitie.

Okrem uvedeného ťažiska aktivity v spolupráci s inými inštitúciami ústav rieši rad krátkodobých i dlhodobějších expertíz a úloh pre najrozmanitejšie pracoviská rezortov. Roku 1977 to bolo 11 ústavov, napr. Vodorozvoj, Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky, TANAP, URBIÓN, Výskumný ústav ľudského bioklimatológie, Nafta, n. p., Výskumný ústav lesného hospodárstva, Ministerstvo kultúry, Ministerstvo lesného a vodného hospodárstva a iné.

Pre nezmluvnú spoluprácu je charakteristické, že kým v minulosti ťažisko bolo v poskytovaní výsledkov z oblasti hydrogeografických výskumov, výskumov pôdnej erózie a geomorfológie, medicínskej geografie a geografie cestovného ruchu, zatiaľ dnes prevahu ziskava oblasť výskumu krajiny v súlade so zameraním ústavu. Zvlášť perspektívne je hodnotenie krajiny a vypracúvanie geografických projektov — krajinných plánov v širokej spolupráci s inými pracoviskami, najmä urbanistickými.

Spolupráca bola veľmi aktívna aj s Výskumným ústavom pedagogickým, Slovenským štatistickým úradom a múzeami, ktoré využili geografické poznatky na didaktické ciele.

Geografický ústav SAV počas svojej histórie mal úzke kontakty so Slovenskou geografickou spoločnosťou pri SAV. Spolupráca sa prejavovala predovšetkým pri organizovaní rôznych akcií, napr. VI. zjazdu Československej spoločnosti zemepisnej pri ČSAV v Smoleniciach (r. 1955), regionálnej geografickej konferencie o hornej Nitre v Bojniciach (r. 1958), vedeckej konferencie

o teoretických problémoch geografie v Bratislave (r. 1961), X. jubilejného zjazdu čs. geografov v Prešove (r. 1965), zjazdov Slovenskej geografickej spoločnosti pri SAV. V súčasnosti sa pracovníci ústavu podstatnou mierou zúčastňujú na prípravách XIV. zjazdu čs. geografov, ktorý sa uskutoční v dňoch 3.—8. 7. t. r. v Leviciach.

MEDZINÁRODNÉ STYKY

Zahraničné styky vždy boli neoddeliteľnou súčasťou činnosti ústavu. Počas celého jestvovania ústavu sa uskutočňovali styky s partnerskými geografickými pracoviskami z celého sveta, a to či už výmenou literatúry, vedeckých pracovníkov, alebo rozličnými spôsobmi spolupráce. Je len samozrejmé, že tak, ako jestvovali vo vývoji ústavu jednotlivé kvalitatívne alebo kvantitatívne odlišné etapy, jestvovali aj rozličné formy a intenzita spolupráce so zahraničnými partnermi.

Päťdesiate roky boli obdobím, keď v zahraničných stykoch ústavu prevládali individuálne cesty pracovníkov do zahraničia. Slúžili predovšetkým na informáciu a výmenu skúseností o tom, akým smerom sa uberajú geomorfologický výskum, geomorfologické mapovanie, problematika erózie pôdy, ako aj geografia obyvateľstva predovšetkým v susedných socialistických krajinách.

Určitým vyústením týchto individuálnych kontaktov boli príprava a organizácia prvého sympózia s medzinárodnou účasťou v roku 1963, a to spoločne s poľskými geografmí z Krakova. Pri tejto príležitosti bola založená jedna z najstarších organizácií multilaterálneho charakteru v rámci SAV — konštituovanie Karpato-balkánskej geomorfologickej komisie, ktorej prvoradým cieľom bolo pôsobiť ako strešný orgán karpatských a balkánskych geomorfológov a dávať ich výskumu spoločného menovateľa.

Nesporne pozitívne výsledky, dosiahnuté na poli geomorfológie, viedli o dva roky neskôr k tomu, že v spolupráci s Geografickým ústavom ČSAV bol náš ústav poverený organizovaním zasadania Subkomisie pre geomorfologické mapovanie, Komisie aplikovanej geomorfológie pri IGU. Pri tejto príležitosti prišlo do Bratislavy okolo 40 geomorfológov, ktorí okrem rokovania v komisii mali možnosť oboznámiť sa aj s výsledkami našej geomorfológie.

Kvalitatívne zmeny v práci ústavu sa prejavili i v organizácii ďalšieho sympózia so zahraničnou účasťou, ktoré sa konalo roku 1967 v Moravanoch. Jeho predmetom bola fyzickogeografická regionalizácia.

Aktivita v zahraničných kontaktoch sa prejavila aj na zasadaniach vrcholného geografického orgánu — Medzinárodnej geografickej únie. Na jej pravidelných kongresoch, ktoré sa konajú každé 4 roky, od roku 1960 až do súčasnosti sa zúčastnil náš ústav, ktorý okrem toho ku každému kongresu pripravil mimoriadne číslo Geografického časopisu.

Ústav od jeho založenia najintenzívnejšie spolupracoval so sesterskými pracoviskami socialistických krajín. Spolupráca mala zvlášť veľký význam pre budovanie a vedecké zameranie Geografického ústavu SAV preberaním a rozvíjaním poznatkov najmä od vyspelej sovietskej geografickej školy, ale aj od geografov NDR a PLR. Predovšetkým tu treba uviesť vplyv sovietskej a poľskej školy v oblasti geomorfologického mapovania a rozvoja ekonomickej geogra-

fie, sovietskej školy landšaftovedenia a regionálnych syntéz i geoekologickej školy NDR.

Kým ťažisko zahraničných stykov ústavu bolo v 60. rokoch na voľnej spolupráci medzi ústavmi, najmä 70. roky priniesli v tomto smere novú kvalitu. Spolupráca medzi jednotlivými ústavmi akadémií vied socialistických štátov sa podpisom zmlúv a protokolov, v ktorých boli jasne formulované témy, termíny, ciele a spôsoby realizácie spolupráce, dostala na novú, kvalitatívne vyššiu úroveň.

V tejto sfére medzinárodnej delby práce náš ústav mal dobré tradície ešte z čias založenia Karpatsko-balkánskej geomorfologickej komisie, a preto sa tiež veľmi úspešne vyvíjala napr. spolupráca s GÚ MAV, v rámci ktorej sa už uskutočnili tri úspešné, slovensko-maďarské geografické semináre. Podobne prebiehala aj spolupráca s bulharskými geografmi pri korelácii zarovnaných povrchov Západných Karpát a Starej planiny.

Posledné obdobie, ktoré ťažisko našej práce kladie na výskum krajiny, analýzu zákonitostí vývoja teritoriálnych štruktúr, na ich racionálne využitie a prognózu vývoja životného prostredia, prejavilo sa aj v spolupráci so zahraničnými partnermi. Na témach, riešiacich uvedené skutočnosti, spolupracuje náš ústav s partnerskými pracoviskami v ZSSR, NDR, RSR, PĽR, BLR a MĽR.

Uvedená problematika sa však v poslednom období riešila aj v rámci mnohostrannej spolupráce a v rámci úloh riešených na ústave a zaradených do programu RVHP.

Pri tejto príležitosti nemožno nespomenúť aj ďalšie úlohy multilaterálneho rázu, ktoré sa riešia na ústave v rámci KAPG a v rámci programu INTERKOZ-MOS.

Stručný prierez zahraničnými stykmi ústavu dáva možnosť presvedčiť sa o tom, že tieto rástli spolu s ústavom, spolu s úlohami, ktoré ústav dostával a riešil. Ich celkový objem nielen čo do počtu individuálnych vycestovaní alebo prijatí, organizovaní akcií so zahraničnou účasťou u nás alebo účasťou na významných podujatiach v zahraničí, ale aj výmenou našich publikácií so zahraničím ukazuje neustály pozitívny trend vo vývoji stykov a spolupráce so zahraničím, ktoré chápeme predovšetkým ako spôsob socialistickej delby práce na poli vedy.

ZÁVER

Pre vývoj slovenskej geografie v posledných 25 rokoch je dôležité, že vedľa rozšírenia vedeckých stredísk na vysokých školách vznikol Geografický ústav, čím sa utvorila solídna vedecká základňa či už po stránke kádrového profilu alebo materiálno-technického vyzbrojenia.

Naša geografia nahromadila v uplynulom období značné množstvo jednak analytických, jednak syntetických poznatkov o krajine, ktoré stoja v podstate už na báze moderných technických postupov a metód. Vyznačuje ju výskumná orientácia, do značnej miery spätá s medzinárodným programom socialistických krajín i s programom koordinovaným IGU. Mnohé výsledky či už regionálneho alebo tematického zamerania v teoretickej i aplikačnej rovine dosiahli priaznivé ocenenie tak doma, ako aj v medzinárodnej relácii. Významnou su-

máciou výsledkov, uzavretím určitej etapy vývoja našej geografie, je v súčasnosti vychádzajúci Atlas SSR.

Vcelku možno konštatovať, že slovenská geografia sa vyvíja v súlade so svetovým trendom tak z hľadiska výskumnej orientácie, ako aj v teoreticko-praktickom aspekte, ba súčasne zameranie na riešenie teoretickometodologických otázok krajinných syntéz a ich praktického využitia i skoncentrovanie prakticky všetkých našich geografických inštitúcií, ako aj zapojenia príbuzných geovedných disciplín do tejto problematiky stavia našu geografiu na popredné miesto i z hľadiska medzinárodného progresu vedy.

Zámery, základné smery výskumnej činnosti ústavu pre budúce roky budú organicky nadväzovať na dosiahnuté výsledky a v súlade s generálnym smerom súčasnej svetovej geografie sa budú orientovať najmä na zefektívnenie prínosu geografie pre vedeckú organizáciu krajiny, pre čo najracionálnejšie využívanie jej potencie našou spoločnosťou pri zachovaní vyváženého životného prostredia. Ťažiskovým sa tu teda javí regionalizačný smer, smer krajinných syntéz. V rámci tohto smeru sa črtajú najmä tieto konkrétnejšie zámery: teoretickometodologické otázky krajinných syntéz, princípy regionálnej delimitácie, problémy geografickej regionálnej systematiky, špeciálne tematické problémy (procesy urbanizácie v širokom zmysle, využitie zeme, cestovný ruch, problémy devastácie prostredia, diaľkové snímanie, exaktizačné aspekty geografie a pod.), aplikačné témy (tvorba geografickej databanky, potenciál krajiny a jeho využívanie, otázky lokalizácie, funkčná delimitácia krajiny, prognózovanie a pod.) a ďalšie problémy kartografického vyjadrovania geografickej reality na základe racionalizácie a automatizácie kartografického procesu.

Sú všetky predpoklady, aby Geografický ústav SAV v úzkej spolupráci s geografickými inštitúciami vysokých škôl a v medzivednej väzbe na ďalšie disciplíny naznačené zámery realizoval a prispel tak k rozvoju našej socialistickej spoločnosti i do pokladnice svetovej vedy.

LITERATÚRA

1. Výročné správy Zemepisného ústavu SAVU za roky 1949—1952. — 2. Výročné správy Zemepisného ústavu SAV za roky 1953—1963. — 3. Výročné správy Geografického ústavu SAV za roky 1964—1977. — 4. Žudel, J.: Náčrt histórie Zemepisného ústavu SAVU. Rukopis, 1978. — 5. Materiály ústredného archívu SAV.

Эмиль М а з у р

25 ЛЕТ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА СЛОВАЦКОЙ АКАДЕМИИ НАУК

18 июня 1978 г. Словацкая академия наук отметила 25-летие своего основания. За истекшие четверть века стала САН лидирующим звеном словацких научных исследований. К числу дисциплин, которые с времен основания САН получили развитие относятся также и география.

История современного Географического института берет начало от бывшего т. наз. «Землеписного» института Словацкой академии наук, формально основанного 2 июля 1942 г.

Дднако, этот институт начал свою деятельность только 1 мая 1943 г., когда стал его первым работником и одновременно директором д-р Франтишек Бокес. Инициатором основания этого института был проф. д-р Я Громадка, ставшим председателем этого института в 1945 г. Систематическая деятельность института датируется лишь с 1 декабря 1948 г. В 1948—1953 гг. были в институте два отдела: отдел физической географии и отдел антропогеографии. Численность работников была небольшая и ко времени включения института в состав САН в 1953 году составляла всего 7 человек. В должности председателя института находился проф. д-р М. Лукниш. Научная ориентировка института была тематической, с форсированием геоморфологического картографирования, развития географии населенных пунктов, агрогеографических и пекторных региональных исследований.

Интенсивное развитие института началось после его включения в состав САН. Во главе института стоял проф. д-р М. Лукниш. В составе института были два отдела: отдел физической географии и отдел экономической географии. В 1954 г. был назначен директором проф. д-р М. Кончек и в том же году при институте был основан отдел метеорологии и климатологии. 1 декабря 1963 г. институт получил название «Географический институт САН» и отдел метеорологии и климатологии был от него отсоединен в качестве самостоятельной Лаборатории метеорологии и климатологии. К этому времени был назначен директором института проф. д-р Эмиль Мазур, доктор географических наук и его заместителем доцент д-р Йозеф Квиткович, кандидат географических наук, которые занимают свои должности и в настоящее время. Сейчас Географический институт САН насчитывает до 62 работников и имеет 6 отделов: 1 отдел геоморфологии и палеогеографии квартара — заведующий д-р Ю. Чинчура, кандидат географических наук, 2 отдел физической географии и ландшафтной экологии — заведующий доцент д-р Й. Квиткович, кандидат географических наук, 3 отдел географии населения и населенных пунктов — заведующей д-р Я. Верешик, кандидат географических наук, 4 отдел экономическо-географического синтеза — заведующий д-р П. Мариот, кандидат географических наук, 5' отдел геосистем и окружающей среды — заведующий д-р Я. Дрдош, кандидат географических наук, 6 отдел тематической картографии — заведующий проф. д-р Э. Мазур, доктор географических наук.

Наряду с количественным и качественным ростом численности работников институт одновременно формировал свою научную ориентировку исходя сначала из нескольких более частных специфических тем в направлении на комплексные регионально-географические исследования и решения основных теоретико-методологических проблем географии. Среди наиболее выдающихся научных программ необходимо отметить географическое районирование ЧССР и выполнение координирования программы «Региональная классификация ресурсов геосферы». В рамках этих программ институт решал следующие задачи: анализ естественных ресурсов геосферы, пространственный анализ экономическо-географических компонентов Словакии, региональная оценка ландшафта с точки зрения его потенциала для хозяйственной и окружающей среды и, главным образом, Атлас ССР. За время существования института издано 15 научных публикаций, издается серия монографического назначения «Наука о Земле — Географика», а также научный журнал «Географический часопис» выходящий в свет 4 раза в год.

Наиболее выдающимся научным мероприятием института в настоящее время является совместное издание САН и Словацкого управления геодезии и картографии — Атлас ССР. Атлас состоит из 74 печатных листов, на которых помещено более 800 карт, в том числе карты основного масштаба 1:500 000. В атласе 15 глав, из числа которых в 1977 были выпущены в свет все главы: глава II — Развитие картографической съемки Словакии и глава VI — Почвы. Издание и выпуск в свет всего атласа намечено на 1980 год.

Развитие Географического института САН протекало в тесном сотрудничестве с Географическим институтом ЧСАН. Узкие контакты установлены, главным образом, с Институтом географии АН СССР в Москве, причем эти связи наиболее интенсивны в течение последних 15 лет. Равным образом установлено интенсивное сотрудничество с географическими институтами НРБ, ВНР, ПНР и ГДР в форме решений конкретных задач, особен-

но в интересах СЭВ-а. Установлены плодотворные контакты также с географическими учреждениями целого ряда других стран.

Географический институт САН активно участвует в работе МГС формой участия посредством своих работников-членов разных комиссий МГС, а также формой организации целого ряда международных симпозиумов отдельных комиссий МГС.

Основное направление научных программ института в будущем — это решение теоретических и методических вопросов ландшафтного синтеза и потенциала ландшафта.

Перевод: Л. Правдова

Emil Mazúr

25 JAHRE DES GEOGRAPHISCHEN INSTITUTS DER SLOWAKISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

Am 18. Juni 1978 feierte die Slowakische Akademie der Wissenschaften das 25. Jubiläum ihrer Gründung. Während dieses Vierteljahrhunderts wurde die SAdW zum führenden Element in der slowakischen wissenschaftlichen Forschung. Zwischen Wissenschaftsbereiche, die sich seit der Gründung der SAdW zu entwickeln begannen, gehört auch die Geographie.

Die Geschichte des Geographischen Institutes der SAdW knüpft an das Institut für Erdkunde der Slowakischen Akademie der Wissenschaften und Künste, die formell am 2. Juli 1942 gegründet wurde. Das Institut begann seine Tätigkeit erst am 1. Mai 1943, als Dr. František Bokes sein erster Angestellter und zugleich erster Direktor wurde. Die Anregung zur Gründung dieses Instituts gab Prof. Dr. J. Hromádka, der im J. 1945 zum Vorstand des Institutes wurde. Eine systematische und schon ununterbrochene Tätigkeit des Institutes für Erdkunde der SAdWuK datiert erst ab 1. Dezember 1948. Das Institut hatte im Zeitabschnitt 1948—1953 zwei Abteilungen u. zw. Abteilung für physische Geographie und Abteilung für Anthropogeographie. Die Zahl der Angestellten war jedoch gering und bei der Eingliederung des Instituts in die SAdW im J. 1953 hatte es nur 7 Angestellte. Die Funktion des Institutsvorstandes wurde von Prof. Dr. M. Lukniš ausgeübt. Die wissenschaftliche Zielsetzung der Anstalt in diesem Zeitabschnitt war thematisch, mit Nachdruck auf geomorphologische Kartierung, auf siedlungsgeographische und agrogeographische Themen und auch auf manche regionale Studien.

Eine intensive Entfaltung des Instituts für Erdkunde entstand nach seiner Eingliederung in die SAdW. An der Spitze des Institutes stand Prof. Dr. M. Lukniš. Das Institut hatte zwei Abteilungen: Abteilung der physischen Geographie und Abteilung der ökonomischen Geographie. Im J. 1954 wurde Prof. Dr. M. Konček zum Direktor des Institutes und beim Institut entstand die Abteilung für Meteorologie und Klimatologie. Ab 1. Jänner 1963 wurde das Institut für Erdkunde der SAdW zum Geographischen Institut umenannt, die Abteilung für Meteorologie und Klimatologie wurde ausgegliedert und wurde selbständig unter der Benennung Laboratorium für Meteorologie und Klimatologie. Zu diesem Zeitpunkt wurde Prof. Dr. Emil Mazúr, DrSc. zum Direktor des Geographischen Instituts der SAdW und Doz. Dr. Jozef Kvitkovič, CSc. zum Stellvertreter des Direktors. Ihre Funktionsperiode dauert bis jetzt. Bis zur Gegenwart ist das Geographische Institut der SAdW auf 62 Abteilungen angewachsen und hat 6 Abteilungen: 1. Abteilung der Geomorphologie und Paläogeographie des Quartärs — Leiter der Abteilung Dr. J. Činčura, CSc., 2. Abteilung der physischen Geographie und Landschaftsökologie — Leiter der Abteilung Doz. Dr. J. Kvitkovič, CSc., 3. Abteilung der Bevölkerung und Siedlungen — Leiter Dr. J. Verešík, CSc., 4. Abteilung der ökonomisch-

geographischen Synthesen — Leiter Dr. P. Mariot, CSC., 5. Abteilung der Geosysteme und der Lebensumwelt — Leiter Dr. J. Drdoš, CSC., 6. Abteilung der thematischen Kartographie — Leiter Prof. Dr. E. Mazúr, DrSc.

Im Einklang mit dem qualitativen Anwaschen der Anstalt änderte sich auch die wissenschaftliche Zielsetzung aus ursprünglich engen spezifisch gewählten Themen auf komplexe regional-geographische Forschung und auch auf die Lösung theoretisch-methodologischer Grundfragen der Geographie. Aus den bedeutendsten Aufgaben sind die geographische Rayonierung der ČSSR und die Koordinierung der Aufgabe Regionale Klassifizierung der Ressourcen der Geosphäre zu erwähnen. Im Rahmen dieser Aufgabe verfolgte das Institut folgende Tätigkeitsbereiche: Analyse der natürlichen Ressourcen der Geosphäre, Raumanalyse ökonomisch-geographischer Komponenten der Slowakei, regionale Bewertung der Landschaft aus dem Aspekt ihrer Potenz für die Wirtschaft und Lebensumwelt und vor allem der Atlas der SSR. Das Institut veröffentlichte während seiner Existenz 15 Buchpublikationen, veröffentlicht eine Monographieserie unter dem Titel *Náuka o Zemi — Geographica* und veröffentlicht als sein wissenschaftliches Presseorgan *Geografický časopis — Geographische Zeitschrift*, die 4-mal jährlich erscheint.

Zur Zeit ist das bedeutendste wissenschaftliche Unternehmen am Institut die Edition des Atlases der SSR in Zusammenarbeit mit dem Slowakischen Amt für Geodesie und Kartographie. Der Atlas wird 74 Druckbogen mit mehr als 800 Karten enthalten, daraus Grundkarten im Maßstab 1 : 500 000. Der Atlas enthält 15 Kapitel. Im Jahre 1977 sind die ersten zwei Kapitel im Druck erschienen u. zw. das II. Kapitel: Die Entwicklung der Kartendarstellung der Slowakei und das VI. Kapitel: Die Böden. Das ganze Werk wird im J. 1980 fertiggestellt.

Die Entwicklung der geographischen Forschung der SAdW vollzog sich in enger Zusammenarbeit mit dem Geographischen Institut der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften. Eine enge Zusammenarbeit wurde vor allem mit dem Geographischen Institut der Akademie d. Wissenschaften der UdSSR in Moskau hergestellt, die sich vor allem in den letzten 15 Jahren intensiviert. Ebenso intensiv ist die Zusammenarbeit auch mit den geographischen Institutionen der Bulgarischen, der Ungarischen, der Polnischen Volksrepublik und der DDR u. zw. im Rahmen der Lösung konkreter gemeinsamer Aufgaben, vor allem im RGW. Das Institut hat reiche Kontakte auch mit einer ganzen Reihe geographischer Institutionen weiterer Staaten. Es hat eine aktive Teilnahme an der Arbeit der IGU durch die Mitgliedschaft seiner Wissenschaftler in verschiedenen Kommissionen der IGU und durch die Veranstaltung mehrerer internationaler Symposien mancher Kommissionen der IGU.

Die grundlegende Zielsetzung des Institutes für die Zukunft verfolgt den Weg der Lösung theoretischer und methodischer Fragen der Landschaftssynthesen und der Landschaftspotenz.

Übersetzt von A. Mišková